

**Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen
van discriminatie tegen vrouwen
(CEDAW/C/BEL/7)**

7e Belgisch Verslag

**Standpunt van de adviesraden die de
personen met een handicap
vertegenwoordigen**

**Alternatief verslag op initiatief en onder
coördinatie van het Belgian Disability Forum**

Januari 2014

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting van het standpunt van de adviesraden die de personen met een handicap vertegenwoordigen over het verslag voorgesteld door de Belgische Staat.....	3
Inleiding.....	5
Context van het advies	5
Algemene bemerkingen.....	7
Lijst met punten in verband met de analyse van het 7e verslag van België ..	8
Geweld tegen vrouwen en meisjes met een handicap.....	8
Arbeidsmarkt en vrouwen met een handicap.....	12
Moederschap en vrouwen met een handicap.....	14
Gevoelsleven en vrouwen met een handicap.....	15

Samenvatting van het standpunt van de adviesraden die de personen met een handicap vertegenwoordigen over het verslag voorgesteld door de Belgische Staat

Op initiatief van het Belgian Disability Forum hebben de personen met een handicap van België en hun vertegenwoordigers, de adviesraden en de verenigingen die de rechten van personen met een handicap in België verdedigen, kennis genomen van het 7e Belgisch verslag over de invoering van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW/C/BEL/7).

Naast het innemen van een standpunt over de inhoud van het officieel verslag wil dit alternatief verslag in de mate van het mogelijke de situatie van vrouwen en meisjes met een handicap met betrekking tot dit Verdrag op de voorgrond plaatsen.

Situatie van vrouwen en meisjes met een handicap

In het officieel verslag wordt niets gezegd over de dubbele discriminatie waarmee vrouwen met een handicap te maken krijgen: enerzijds als vrouw en anderzijds als persoon met een handicap. Uit alle statistieken over tewerkstelling, onderwijs, ... blijkt evenwel dat vrouwen en meisjes met een handicap meer geconfronteerd worden met ongelijkheden. Wij stellen vast dat zeer zorgwekkende situaties mannen en jongens met een handicap in mindere mate treffen of uitsluitend vrouwen en meisjes met een handicap. Hierna volgt een niet-exhaustieve lijst:

- **Geweld tegen vrouwen met een handicap:** vrouwen en meisjes met een handicap worden geconfronteerd met zeer zorgwekkende situaties van geweld, zowel in de huiselijke sfeer als in instellingen, die enerzijds te maken hebben met hun geslacht en anderzijds met hun handicap. Zij zouden dubbel zo vaak het slachtoffer zijn van geweld en seksueel misbruik als vrouwen zonder handicap. Bovendien zou de gedwongen sterilisatie bij vrouwen en meisjes met een handicap, en dan voornamelijk met een verstandelijke handicap, nog steeds algemeen gebruikelijk zijn in sommige instellingen.
- **Onderwijs en opleiding:** bij bepaalde handicaps is de leefwereld van vrouwen en meisjes blijkbaar vaker dan mannen en jongens tot hun familiale omgeving beperkt. Daardoor bevorderen de begeleidings- en zorgstructuren voor gezinnen nauwelijks het ontwikkelen van zelfredzaamheid bij vrouwen en meisjes met een handicap. Bovendien zijn onderwijs en scholing nog te vaak gendergedifferentieerd. Bij meisjes met een handicap is dit nog meer het geval.
- **Tewerkstelling en financiële bestaansmiddelen:** handicap en armoede zijn nauw met elkaar verbonden, maar bestaansonzekerheid komt wegens genoemde redenen en situaties helaas vaker voor bij vrouwen. Bovendien worden bij selectieprocedures mannen met een handicap blijkbaar verkozen boven vrouwen met een handicap.

- Affectief en seksueel leven, moederschapsbegeleiding: onder het mom van bescherming van de maatschappij worden alle behoeften ontkend. Al te snel wordt als volgt geredeneerd: ongewenste zwangerschap → contraceptie, gedwongen en onomkeerbare sterilisatie, weigering tot seksuele opvoeding. Erger nog: sommige vrouwen of meisjes mogen helemaal geen contact hebben. Voor mannen is dit verbod veel minder strak, alsof hun vraag meer gegrond zou zijn. Vaak wordt handicap als excuus gebruikt om een kind te scheiden van zijn moeder met een handicap.

Onze verenigingen wensen ook de aandacht te vestigen op:

- de beperkingen van het begrip "transversaliteit" van gelijke kansen voor iedereen: het tast de specifieke noden van de doelgroepen aan en maakt ze soms "onzichtbaar";
- geweld tegenover personen met een handicap in het algemeen: er werden wel sensibiliseringscampagnes voor vrouwen en ouderen georganiseerd in België, maar jammer genoeg niet voor personen met een handicap.

Bij elk behandeld punt worden **vragen over het officiële verslag en aanbevelingen** voor de Belgische Staat geformuleerd die vrouwen en meisjes met een handicap in staat kunnen stellen hun grondrechten te genieten en uit te oefenen.

Inleiding

Context van het advies

- Dit document werd opgesteld door het *Belgian Disability Forum* vzw (BDF). Het is echter voornamelijk gebaseerd op de inhoud van verschillende werkstukken die het met 4 adviesraden die de belangen van personen met een handicap behartigen, opgesteld heeft voor het alternatief verslag over het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Het betreft de volgende adviesraden: de Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap (NHRPH), de *Commission wallonne des personnes handicapées* CWPH (Waalse Commissie van personen met een handicap), de Brusselse Franstalige Adviesraad voor welzijnszorg en gezondheid, en de Commissie voor welzijnszorg, afdeling Personen met een handicap van de GGC (CAP-PH). Daarom zal verder in deze tekst telkens sprake zijn van het BDF en de 4 adviesraden.
- Dit advies bevat overigens geen bijdrage van het Vlaamse Gewest, dat thans niet beschikt over een gewestelijke adviesraad voor de verdediging van de belangen van personen met een handicap op het Vlaamse grondgebied. Uiteraard heeft de NHRPH zijn advies ter zake voor het hele land gegeven.
- Het Belgian Disability Forum (BDF) is een vzw bestaande uit 18 algemene en gespecialiseerde verenigingen die de belangen van personen met een handicap verdedigen en waarvan het actieterrein het hele Belgische grondgebied bestrijkt. Zijn opdracht bestaat erin bij de nationale en bovennationale instellingen op te komen voor de mensenrechten van alle personen met een handicap. Het BDF is lid van de *INGO European Disability Forum* (EDF), die de belangen verdedigt van 80 miljoen personen met een handicap van de Europese Unie.

De Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap (NHRPH) is het officiële adviesorgaan bij de federale instanties. Hij verstrekt op eigen initiatief of op verzoek advies over alles wat te maken heeft met handicap. De raad bestaat uit 20 personen die door de Koning zijn aangesteld op basis van hun expertise in verband met handicap. De NHRPH geeft zijn adviezen in volledige onafhankelijkheid.

De *Commission wallonne des personnes handicapées* (CWPH) bestaat uit vertegenwoordigers van de belangenverenigingen van personen met een handicap actief op het Waalse grondgebied, experts en vertegenwoordigers van werkgevers en vakbonden. De CWPH heeft een algemene opdracht die erin bestaat adviezen en/of verslagen aan de Waalse Raad voor sociale actie en gezondheid uit te brengen over de opdrachten van laatstgenoemde, om discussiepunten te leveren in het kader van de uitoefening van zijn opdrachten. De CWPH heeft ook een expertiseopdracht die erin bestaat, in samenhang met de algemene oriëntaties omschreven door de *Conseil wallon de l'Action sociale et de la Santé* (Waalse Raad voor sociale actie en gezondheid), een technisch advies uit te brengen aan de Regering over de aangelegenheden die zij bepaalt. Net als de NHRPH verstrekt de CWPH zowel op eigen initiatief als op verzoek adviezen.

De Brusselse Franstalige Adviesraad voor welzijnszorg en gezondheid van personen met een handicap telt 24 leden die in eerste instantie de personen met een handicap, de gebruikers, de werknemers van de sector en de experts vertegenwoordigen. De adviesraad geeft volledig onafhankelijk adviezen met betrekking tot alle dossiers waarvoor de Franstalige Gemeenschapscommissie bevoegd is, voor de eentalige Franstalige Gemeenschapsinstellingen van het Brussels Gewest.

De Commissie voor welzijnszorg, afdeling Personen met een handicap, van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (Brussel) heeft als doel op eigen initiatief of op verzoek van de bevoegde leden van het Verenigd College adviezen te geven over sectorgebonden materies. Deze adviesbevoegdheid gaat verder dan het onderzoeken van voorstellen of ontwerpen, aangezien de afdeling volledig onafhankelijk kan debatteren over elke vraag die tot haar bevoegdheid behoort.

- In het 7e verslag van België staat dat het middenveld geraadpleegd werd (§ 6 van het Belgisch verslag), maar de representatieve verenigingen van personen met een handicap betreuren dat de Belgische Staat hen nooit geraadpleegd of betrokken heeft bij het opstellen van het officiële verslag van België bij de Verenigde Naties.
- We wensen tevens de aandacht erop te vestigen dat de bepalingen over de rechten van vrouwen en meisjes met een handicap¹ van het CEDAW-Verdrag terug te vinden zijn in het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (UNCRPD). Ter herinnering: België heeft het UNCRPD op 2 juli 2009 geratificeerd. Het BDF en de 4 adviesraden baseren zich in dit verslag op het Verdrag en vragen de leden van het Comité het Belgisch Verslag coherent te onderzoeken met de verschillende verdragsluitende instanties, daar waar hun opdrachten raakpunten met elkaar hebben. Het BDF en de 4 adviesraden moedigen het Comité aan nog meer aandacht te schenken aan de rechten van personen met een handicap, met name door de Staten hogere eisen te stellen wat betreft de aanpak van de situatie van personen met een handicap in het kader van het onderzoek van de verslagen.
- Wij beklemtonen de filosofie en de krachtlijnen van het UNCRPD:
 - voormalig VN-mensenrechtencommissaris Louise Arbour verwoordde het als volgt: *"Het huidige mensenrechtensysteem werd geacht de rechten van personen met een handicap te beschermen en te bevorderen, maar de geldende normen en bestaande mechanismen hebben in het specifieke geval van personen met een handicap niet geleid tot een adequate bescherming. Het is de hoogste tijd dat de VN iets doen aan deze lacune."*
 - bevestiging ten aanzien van personen met een handicap van alle rechten en vrijheden uit de Universele Verklaring van de rechten van de mens van 1948
 - transversaliteit van handicap in alle domeinen van het leven en verantwoordelijkheid van de overheid om een transversaal beleid te ontwikkelen dat alle hindernissen voor inclusie van personen met een handicap uit de weg ruimt

¹ Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (UNCRPD) en Facultatief Protocol (<http://www.un.org/french/disabilities/default.asp?id=1413>)

- deelname van de personen met een handicap aan het denk- en beslissingsproces voor alle maatregelen en bepalingen die op hen betrekking hebben

Algemene bemerkingen

- Gezien het belang van de behandelde materies hadden het BDF en de 4 betrokken adviesraden gewenst dat vrouwen en meisjes met een handicap zelf inspraak gekregen hadden bij het opstellen van het officieel verslag van België, om zo een beeld te kunnen schetsen van de situatie op het terrein en van de concrete impact van de door de verschillende overheidsniveaus genomen maatregelen.
 - Het BDF en de 4 adviesraden benadrukken de kloof tussen de doorgaans vooruitstrevende teksten die in België aangenomen zijn en hun concrete ontwikkeling: behalve een rapportering over de wettelijke maatregelen zou er ook een rapportering moeten zijn over de concrete ontwikkelingen evenals een evaluatie van de kloof tussen de bedoelingen van de wetgever en de ervaring van de burger. Wij beklemtonen in dit kader de krachtlijnen van deze situatie:
 - Heel wat principes en rechten in dit Verdrag en in het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, beide geratificeerd door België, zijn nog niet volledig in praktijk gebracht.
 - Geen enkel onderdeel van de Belgische Staat biedt voldoende juridische ondersteuning en concrete voorwaarden om vrouwen en meisjes met een handicap voor discriminatie te behoeden. Zonder specifieke maatregelen en adequate aanpassingen kunnen zij niet waardig behandeld worden.
 - Zo zijn er heel wat domeinen waarin vrouwen en meisjes met een handicap hun rechten niet kunnen uitoefenen of zelfs aan vernederingen onderworpen worden.
 - Bovendien zijn de procedures over het algemeen zo zwaar en duur dat personen met een handicap worden ontmoedigd om hun rechten te laten gelden, zeker wanneer er juridische stappen bij te pas komen.
 - Vrouwen en meisjes met een handicap blijven tweederangsburgers, die al te vaak veel meer energie moeten steken in de erkenning van hun rechten dan andere burgers. Nog erger is het feit dat de maatschappelijke oplossingen die hun opgelegd worden, niet tegemoetkomen aan hun noden en verder bijdragen tot hun uitsluiting. Er bestaan wel verenigingen die hun belangen behartigen, maar er wordt te weinig overlegd met die verenigingen.
-

Lijst met punten in verband met de analyse van het 7e verslag van België

Ter herinnering: dit verslag bevat niet alleen een standpunt over de inhoud van het 7e Verslag van België over de invoering van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW/C/BEL/7), maar wil ook in de mate van het mogelijke de aandacht vestigen op de levensomstandigheden van personen met een handicap met betrekking tot bepaalde artikelen in dit Verdrag.

Artikel 3 - Eerbiediging van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (§ 26 tot 79 van het Belgisch verslag)

Geweld tegen vrouwen en meisjes met een handicap

De problematiek van geweld tegen meisjes en vrouwen met een handicap komt noch in het 7e Belgisch CEDAW-verslag, noch in het [NAP 2010-2014](#) (§ 62 tot 66), noch in de [studie](#) van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen uit 2010 (§ 70) aan bod.

Nochtans zijn vrouwen en meisjes met een handicap in de praktijk twee keer het slachtoffer van geweld: omdat ze vrouw zijn, en omdat zij wegens hun handicapgebonden afhankelijkheid zwakker staan: zij zouden dubbel zo vaak te maken krijgen met geweld als vrouwen zonder handicap².

Geweld kan verschillende vormen aannemen: fysiek, seksueel, psychologisch en emotioneel misbruik, verbale agressie, misbruik door verwaarlozing en ontberingen, materieel en financieel misbruik, nalatigheden en "institutioneel" misbruik, schending van het recht op vrijheid, machtsmisbruik en sociaal misbruik. Het risiconiveau wordt beïnvloed door de omgeving waarin ze leven (risicofactoren) en van de afhankelijkheidssituatie waarin ze frequent verkeren (kwetsbaarheidsfactoren) wanneer ze het zonder gepaste ondersteuning moeten stellen.

Amnesty International heeft overigens bedenkingen geformuleerd bij de genoemde studie en het nationaal actieplan en heeft een waslijst gegeven van problemen die nog steeds bestaan, ondanks de geldende wetgevingen, omzendbrieven en actieplannen ter bestrijding van huiselijk geweld, meer bepaald geweld tegenover vrouwen. De situatie kan in één vraag samengevat worden: hoe kunnen efficiënte maatregelen genomen worden zonder de werkelijke omvang van het probleem te kennen en hoe kan het effect van die maatregelen gemeten worden zonder betrouwbare cijfers³?

De enige beschikbare statistieken over vrouwen en meisjes met een handicap zijn afkomstig uit onderzoeken die in Vlaanderen uitgevoerd werden op initiatief van *Persephone*, een vereniging voor vrouwen met een handicap, die hierover een

² *Femmes et handicaps*, 2006: http://www.universitedesfemmes.be/052_chronique-feministe.php?idchro=36

³ Amnesty International Belgique, 26 november 2012. *Violences conjugales: où en est la Belgique à l'heure actuelle?* <http://www.amnestyinternational.be/doc/les-blogs/le-blog-de-claire-pecheux/article/violences-conjugales-ou-en-est-la>

volledig dossier gepubliceerd heeft⁴. Uit haar laatste onderzoek van 2006 bleek onder andere dat meer dan de helft van de opvangtehuizen voor slachtoffers niet toegankelijk was voor rolstoelgebruikers.

De bijstandsdiensten zijn niet alleen fysiek ontoegankelijk voor slachtoffers met een handicap, maar tevens op het vlak van informatie- en communicatietechnologieën (ICT). Zo beantwoordt de nationale website over partnergeweld⁵, die vermeld wordt in het Belgisch verslag (§ 71), niet aan de toegankelijkheidscriteria volgens het *AnySurfer-label*⁶ voor personen met een handicap.

Een ander voorbeeld: het groene (gratis) nummer *Ecoute violences conjugales*⁷, een dienst van de Franse Gemeenschap, dat niet toegankelijk is voor doven en slechthorenden.

De *Fédération francophone des sourds de Belgique* (FFSB) heeft de verantwoordelijken van het groene nummer ontmoet. Zij zijn zich ten volle bewust van het probleem en willen een oplossing vinden. Struikelblok in de praktijk blijkt anonimiteit – een cruciale kwestie in dergelijke situaties: tot nu toe werd geen efficiënte oplossing op voet van gelijkheid met de anderen gevonden.

In theorie beschikken vrouwen en kinderen met een handicap over rechtsmiddelen tegen misbruik en geweld, maar dan moeten ze wel op de hoogte zijn van hun rechten, de geldende procedures en de beschikbare ondersteuning bij de stappen die ze moeten zetten om hun rechten te laten gelden.

In dit kader dient te worden aangestipt dat personen zich voor juridische bijstand zullen moeten wenden tot hetzij het *Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen* (IGVM)⁸, hetzij het *Centrum voor de gelijkheid van kansen en racismebestrijding* (CGKR)⁹.

Deze dualiteit leidt op zich tot onzekerheid en bijgevolg een onveiligheidsgevoel waarvan de impact vaak nefast is. Zij veroorzaakt ook vertragingen en andere vormen van tijdverlies, met een blijvende onrechtvaardigheid en helaas ook slechte behandelingen tot gevolg.

Daarbij komt nog het feit dat vrouwen en meisjes met een handicap zich moeilijker kunnen uitdrukken en hun lijden niet goed kunnen verwoorden: in een aantal situaties blijft het taboe nog steeds bestaan, waardoor zij opgesloten blijven in een situatie van absolute afhankelijkheid.

Een andere vorm van geweld is gedwongen sterilisatie, die blijkbaar nog steeds bestaat bij vrouwen en meisjes met een handicap, vooral bij vrouwen en meisjes met een verstandelijke handicap. In sommige opvanginstellingen zou sterilisatie

⁴ Persephone vzw, 2008. Geweld tegen vrouwen met een handicap (41 blz.): <http://www.persephonevzw.org/dossiers/geweld/data/Geweld.pdf>

⁵ <http://www.violencecentrepartenaires.be/fr/>

⁶ AnySurfer: <http://www.anysurfer.be/nl/over-anysurfer/missie>

⁷ <http://www.ecouteviolencesconjugales.be/index.php> (website die niet voldoet aan de toegankelijkheidscriteria volgens het *AnySurferlabel*)

⁸ IGVM: http://igvm-iefh.belgium.be/nl/actiedomeinen/juridische_missie/

⁹ CGKR: <http://www.diversiteit.be/onderhandelde-oplossingen>

zelfs een voorwaarde zijn om toegelaten te worden, onder het voorwendsel van bescherming tegen ongewenste zwangerschappen¹⁰.

Wegens het gebrek aan bijstands- en ondersteuningsdiensten moeten personen met een handicap en hun gezinnen vaak op zoek naar een plaats in een instelling. Gezien het plaatsgebrek hebben ze doorgaans geen keuze: wanneer een plaats vrijkomt, nemen ze de sterilisatie en het eventuele risico op fysiek en mentaal misbruik erbij.

Bij ons weten komen de enige officiële gegevens over deze praktijken uit een studie die in 1999 uitgevoerd werd bij personen tussen 18 en 46 jaar bij wie sterilisatie uitgevoerd was. Uit die studie bleek dat sterilisatie drie keer meer voorkwam bij vrouwen met een verstandelijke handicap en dat er een correlatie was met factoren die verband hielden met de instelling waar die vrouwen verbleven, voornamelijk personen die veel begeleiding nodig hebben¹¹.

Sindsdien lijkt niets verbeterd te zijn, maar we kunnen dit vermoeden enkel staven met anonieme getuigenissen. Het thema blijft immers taboe¹² omdat 'onbekwaam' geachte personen onder wettelijke voogdij¹³ niet volledig beschermd zijn bij de wet van 2002 betreffende de rechten van de patiënt¹⁴.

In 2014 treedt een nieuwe wet in werking tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid. Volgens die wet zou de betrokken persoon met een handicap in principe zijn of haar vrije en geïnformeerde toestemming tot sterilisatie moeten geven: de toestemming zou dus niet meer gegeven kunnen worden door een bewindvoerder die de betrokkene bijstaat of vertegenwoordigt¹⁵.

Het risico van een gedwongen sterilisatie valt echter niet geheel uit te sluiten, want de nieuwe wetgeving biedt derden in bepaalde omstandigheden nog steeds de gelegenheid hun toestemming te geven in plaats van de betrokkene, waardoor sterilisatiepraktijken in strijd met dit Verdrag en met het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap mogelijk zijn.

Onze verenigingen wensen ook de aandacht te vestigen op binnen- en buitenhuiselijk geweld tegen personen met een handicap in het algemeen: in België werden dan wel al sensibiliseringscampagnes voor vrouwen en ouderen

¹⁰ ASPH, 2009: <http://www.asph.be/Documents/analyses-etudes-2009-PDF-anysurfer/sterilisation-personnes-handicapees.pdf>

¹¹ Abstract, 2004: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15504650>

¹² LLB, 2012. *Peur qu'elle attrape un bébé*: <http://www.fondspourlejournalisme.be/telechargements/Handi4.pdf>

¹³ ASPH, 2008: <http://www.asph.be/Documents/Analyses-etudes-2008-pdf-anysurfer/Les%20limites%20du%20droit%20des%20patients.pdf>

¹⁴ Wet betreffende de rechten van de patiënt http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2002082245&table_name=wet

¹⁵ Wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid (art. 70, 15°): http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013031714&table_name=wet

georganiseerd, maar we betreuren dat die niet uitgebreid werden tot mannen, vrouwen en kinderen met een handicap.

Voorgestelde vragen voor de lijst met de te behandelen punten:

- 1. Hoe zorgt de Verdragsluitende Staat ervoor dat vrouwen en meisjes met een handicap minder kwetsbaar zijn voor geweld en andere vormen van mishandeling?**
- 2. Welke specifieke maatregelen werden genomen om hen tegen elke vorm van geweld te beschermen: zijn de diensten en de informatie voor slachtoffers van geweld toegankelijk voor vrouwen en meisjes met een handicap (toegankelijke vluchthuizen/tehuizen, informatie in toegankelijk formaat, toegankelijke klachtenprocedures, specifieke opleidingen voor de politie, waarbij vrouwen en meisjes met een handicap en hun representatieve organisaties geraadpleegd worden?)**
- 3. Wanneer zal de Verdragsluitende Staat betrouwbare statistieken over zowel binnen- als buitenhuiselijk geweld en misbruik ten aanzien van meisjes en vrouwen met een handicap opstellen?**

Aanbevelingen

Gelet op het verhoogd risico dat vrouwen en meisjes met een handicap lopen om het slachtoffer te worden van geweld, mishandeling en misbruik in alle levenssituaties (familiaal, institutioneel en gemeenschappelijk), moeten dringend maatregelen genomen worden om de vervolging van de plegers te waarborgen en de toegankelijkheid te verzekeren van informatie, bijstandsdiensten en klachten- en beroepsprocedures voor slachtoffers met een handicap, evenals de opleiding van politieagenten en andere rechtsactoren.

De omvang van het geweld tegen vrouwen en meisjes met een handicap moet grondig onderzocht worden op nationaal niveau en in samenwerking met de verenigingen van personen met een handicap en de academische wereld.

Dit onderzoek moet nagaan hoe het gesteld is met de toegankelijkheid van vluchthuizen voor slachtoffers van geweld, voor elke soort handicap (motorisch, zintuiglijk, verstandelijk en psychosociaal) en met de toegankelijkheid van de beschikbare informatie en communicatietechnologieën en van de diensten voor slachtofferbijstand, met inbegrip van de toegankelijkheid van die informatie en communicatietechnologieën in de opvangcentra zelf.

Er moeten opleidingen en sensibiliseringsacties voor vrouwen en meisjes met een handicap georganiseerd worden, zodat zij nuttige middelen aangereikt krijgen om potentiële conflict- of geweldsituaties de baas te kunnen.

In het wettelijk kader moeten gedwongen behandelingen (zoals gedwongen sterilisatie) geschrapt worden, en moeten alle professionals en personeelsleden in de gezondheidssector, met de medewerking van de verenigingen van personen met een handicap, een verplichte opleiding over de rechten van personen met een handicap krijgen, met inbegrip van het recht op vrije en geïnformeerde toestemming.

Sensibiliseringscampagnes tegen binnen- en buitenhuiselijk geweld moeten gelanceerd worden, niet alleen ten aanzien van vrouwen en kinderen in het algemeen, maar ook ten aanzien van vrouwen, mannen en kinderen met een handicap.

Artikel 10 – Onderwijs (§ 164 tot 198 van het Belgisch verslag)

Onderwijs en beroepsopleiding voor meisjes en vrouwen met een handicap

De levensstandaard hangt rechtstreeks af van de toegang tot onderwijs en beroepsopleiding. Meisjes en vrouwen met een handicap komen al te vaak terecht in richtingen die voor hen als voldoende beschouwd worden, minder goed betaalde "vrouwelijkere" beroepen met minder goede vooruitzichten – dit is vooral het geval bij jongeren met een handicap – terwijl ze ongetwijfeld meer zouden kunnen bereiken als de vormings- en opleidingstrajecten beter afgestemd en omkaderd zouden zijn¹⁶.

Voorgestelde vragen voor de lijst met de te behandelen punten:

- 4. Welke maatregelen werden genomen om de vormings- en opleidingstrajecten beter te omkaderen en af te stemmen op meisjes en vrouwen met een handicap?**

Aanbevelingen

Programma's voor meisjes en vrouwen met een handicap opzetten zodat zij gemakkelijker toegang krijgen tot gedifferentieerder onderwijs en beroepsopleidingen die beantwoorden aan hun verwachtingen en de behoeften van de werkgevers. Op die manier kunnen ze toegang krijgen tot verantwoordelijke functies en het nodige gevoel van eigenwaarde ontwikkelen om zich volledig te kunnen ontplooiën.

Artikel 11 – Tewerkstelling (§ 199 tot 232 van het Belgisch verslag)

Arbeidsmarkt en vrouwen met een handicap

Vooraf op de arbeidsmarkt worden vrouwen met een handicap dubbel gediscrimineerd – als vrouw en als persoon met een handicap¹⁷ – zelfs op de

¹⁶ ASPH, 2008. *Les femmes handicapées face à la discrimination en matière d'éducation et formation*: <http://www.asph.be/Documents/Analyses-etudes-2008-pdf-anysurfer/Les-femmes-handicapees-face-discrimination-education-formation.pdf>

¹⁷ APEF, 2010. *Accès au travail salarié et aux dispositifs d'insertion socioprofessionnelle des femmes en situation de handicap à Bruxelles*: <http://www.apefasbl.org/lapef/etudes-et-publications/bdebackeraccesautravailsalarieetauxdispositifsinsertionsocioprofessionnellesdesfemmesensituationdehandicapabruelles.pdf>

markt van "aangepast werk"¹⁸. Dit blijkt uit de studie *Genre et ETA*, een publicatie van de Koning Boudewijnstichting, het AWIPH en PHARE¹⁹.

In de Belgische maatschappij blijft integratie in de maatschappij in grote mate bepaald door het vinden en behouden van werk en het inkomensniveau. Vrouwen met een handicap worden, zoals gezegd, twee keer gediscrimineerd, en worden al te systematisch uitgesloten van deelname aan de maatschappij en alle daarmee samenhangende activiteiten: verbruik, zelfwaardering, sociaal leven, ...

Bovendien nemen de werkgevers te weinig maatregelen (zoals kinderopvangvoorzieningen, flexibele werktijden en telewerk) die het mogelijk maken het beroeps- en privéleven van vrouwen met een handicap beter op elkaar af te stemmen. Ook de sociale druk (de onmiddellijke omgeving van de persoon, de vergoedings- en uitkeringsstelsels, ...), dragen sterk bij tot de instandhouding van de stereotypen over vrouwen met een handicap op het vlak van taakverdeling en de organisatie van het dagelijkse leven. Dit heeft een zware weerslag op de financiële middelen van vrouwen met een handicap, dus ook op hun levensstandaard, en leidt vaak tot bestaansonzekerheid of zelfs armoede.

Tot slot zouden de overheidsinstanties – wat thans niet het geval is – over volledige statistische gegevens moeten beschikken om het nodige te kunnen doen inzake toegang tot de arbeidsmarkt voor vrouwen met een handicap.

Voorgestelde vragen voor de lijst met de te behandelen punten:

5. *Hebben de bevoegde overheidsinstanties concrete acties ondernomen om de werkgelegenheidsgraad bij vrouwen met een handicap te verhogen?*

Aanbevelingen

De bevoegde overheidsinstanties moeten een daadkrachtig beleid voor de integratie van vrouwen met een handicap op de arbeidsmarkt uitwerken en harmoniseren:

- coördinatiestructuren voor het regionale, gemeenschaps- en lokale beleid instellen met het oog op een echt toegankelijk werkbeleid;
- ondernemingen aanmoedigen om vrouwen met een handicap in dienst te nemen, niet alleen met compensatie-, maar ook met stimuleringsmaatregelen voor redelijke aanpassingen;
- opleidings- en sensibiliseringsmaatregelen nemen voor ondernemingen en vakbonden om discriminatie bij het in dienst nemen en ook tijdens de loopbaan van werkneemsters af te schaffen;
- meisjes met een handicap op hun verzoek nuttige informatie en de nodige ondersteuning bieden wanneer zij het verplichte onderwijs afgerond hebben, zodat zij met kennis van zaken beslissingen kunnen nemen;

¹⁸ In Nederlandstalig België werd de term *beschutte werkplaats* vervangen door *aangepast werk*.

¹⁹ KBS, 2011. *Genre et ETA*: [http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/05\) Pictures, documents and external sites/09\) Publications/PUB_2011_3036_GentreEtEta.pdf](http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/05) Pictures, documents and external sites/09) Publications/PUB_2011_3036_GentreEtEta.pdf)

- voor alle bedrijfsactoren sensibiliseringscampagnes opzetten om vrouwen met een handicap in dienst te nemen;
- het verenigingsleven ondersteunen in zijn rol als begeleider voor een verdere tewerkstelling.

Artikel 12 – Gezondheid (§ 233 tot 247 van het Belgisch verslag)

Moederschap en vrouwen met een handicap

Net als mannen moeten vrouwen kunnen omgaan met hun handicap en de daarbij horende specifieke noden. Hetzelfde geldt voor hun eventuele kinderwens²⁰, die net als seksualiteit een onbetwistbare biologische functie is.

De artsen, de naaste familieleden en de maatschappij in het algemeen staan sceptisch tegenover de kinderwens van vrouwen met een handicap, vooral van vrouwen met een verstandelijke handicap: wegens hun handicap worden zij meteen al niet in staat geacht hun kind te verzorgen²¹.

Bovendien gaat iedereen ervan uit dat een kind dat geboren wordt uit een moeder met een verstandelijke handicap, die verstandelijke handicap automatisch zal erven. Nochtans werd dit niet wetenschappelijk bewezen.

Uit ervaring van bepaalde begeleidingsdiensten²² blijkt evenwel dat vrouwen met een verstandelijke handicap in de praktijk kinderen kunnen opvoeden wanneer zij een specifieke begeleiding krijgen.

De middelen, subsidies en het wettelijk kader voor de ondersteuning en specifieke begeleiding van moeders met een handicap zijn ontoereikend en beperkt. Bepaalde centra voor gezinsplanning zijn bovendien fysiek niet toegankelijk.

Daarnaast is er een flagrant gebrek aan vorming en/of bijscholing voor het personeel, en te weinig langdurige begeleiding, niet enkel tijdens de zwangerschap, maar ook na de geboorte van het kind.

Voorgestelde vragen voor de lijst met de te behandelen punten:

²⁰ Getuigenis (2010): <http://ententecarolo.be/temoignage66b.html>

²¹ ASPH, 2007. *Etre une femme déficiente intellectuelle et désirer avoir un enfant*: <http://www.asph.be/Documents/analyses-etudes-2007-PDF-anysurfer/femme-handicap-desir-enfant.pdf>

²² <http://www.labiso.be/?page=VisualiserContenuOuvrage&Id=482>

6. Hebben de bevoegde overheidsinstanties concrete acties ondernomen om vrouwen met een handicap met een kinderwens te begeleiden en bij langdurige begeleiding van moeders met een handicap?

Aanbevelingen

De bevoegde overheidsinstanties moeten:

- bevoegde diensten financieren om vrouwen met een handicap met een kinderwens te begeleiden, in overleg met de verenigingen van personen met een handicap;
- in samenwerking met de verenigingen van personen met een handicap sensibiliseringsprojecten en opleidingen over de rechten van vrouwen en meisjes met een handicap organiseren voor de artsen;
- programma's uitwerken voor een specifieke, langdurige begeleiding van moeders met een handicap, niet alleen tijdens de zwangerschap, maar eventueel ook na de geboorte van het kind.

Artikel 16 – Huwelijk en gezinsleven (§ 258 tot 269 van het Belgisch verslag)

Gevoelsleven en vrouwen met een handicap

Net zoals alle mensen hebben personen met een handicap ook een relationeel, affectief en seksueel leven nodig om in harmonie te kunnen leven. Toch wordt seksualiteit hun vaak ontzegd, zowel in de familie als in de gemeenschap.

Ondanks een aantal positieve initiatieven in bepaalde opvangcentra (met eigen middelen en zonder officiële steun)²³ wordt het seksuele leven in de meeste opvangcentra "gereglementeerd", of zelfs verboden, waardoor zelfredzaamheid onmogelijk gemaakt wordt.

Een wetgeving over het ter beschikking stellen van plaatsen voor koppels bestaat niet. Dit recht wordt hun dus simpelweg ontzegd.

In België blijft de mogelijkheid voor vrouwen met een handicap om een affectief leven op te bouwen over het algemeen een taboe. Vrouwen met een handicap wordt geen seksualiteit²⁴ ontzegd, maar in de praktijk wordt seksualiteit van

²³ ASPH:

<http://www.asph.be/PublicationsEtOutils/LivresBrochuresActesColloques/Brochures/Pages/VAS.aspx>

²⁴ Seminarie *Seksualiteit en relaties bij mensen met een handicap*, Universitair Centrum Sint-Ignatius, Antwerpen, 6/10/2011,

http://www.ucsia.org/main.aspx?c=*UCSIA2&n=97681&ct=97381&e=267506

mannen met een handicap gemakkelijker aanvaard als die van vrouwen met een handicap²⁵.

Dit is klaarblijkelijk gelinkt aan het feit dat voor vrouwen met een handicap de ontwikkeling van een seksueel leven de mogelijkheid inhoudt om zich voort te planten, een mogelijkheid die thans als heel moeilijk beschouwd wordt door een zeer groot deel van de bevolking, zelfs door personen met een handicap²⁶.

Om dit "risico" te voorkomen, wordt de ontwikkeling van een harmonieus affectief leven al te systematisch beperkt. Soms leidt dat tot het ongewenste toedienen van contraceptiva, gedwongen sterilisatie, of zonder meer de ontzegging van het recht op seksualiteit.

Vrouwen met een handicap moeten eveneens kunnen kiezen of ze contraceptiva nemen, met een vrije en geïnformeerde toestemming en een gepaste begeleiding. Dit is ook niet het geval. Hetzelfde geldt voor ongewenste zwangerschappen.

Tot slot moet opgemerkt worden dat in staat van verlengde minderjarigheid verklaarde vrouwen met een handicap het recht op ouderlijk gezag bij wet ontzegt wordt. Zoals hierboven aangegeven, zal de verlengde minderjarigheid afgeschaft worden bij de nieuwe wet tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid, die in 2014 in werking treedt. Toch laat deze wet nog ruimte voor vervangende beslissingen door derden, wat in strijd is met artikel 15 van dit Verdrag en artikel 12 van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

Voorgestelde vragen voor de lijst met de te behandelen punten:

- 7. *Hebben de bevoegde overheidsinstanties concrete stappen ondernomen om vrouwen met een handicap – zowel thuis als in instellingen – een harmonieus affectief leven te garanderen?***

Aanbevelingen

De bevoegde overheidsinstanties moeten:

- zorgen voor de nodige informatie en begeleiding opdat vrouwen met een handicap een harmonieus affectief leven kunnen ontwikkelen en desgewenst een eigen gezin kunnen stichten;
- ruimten voorzien voor koppels in instellingen voor personen met een handicap;
- bevoegde diensten financieren opdat vrouwen en mannen met een handicap desgewenst inlichtingen kunnen inwinnen en een harmonieus relationeel, affectief en seksueel leven kunnen ontwikkelen, los van een eventuele kinderwens;

²⁵ Studiedagen *Vie affective et sexuelle des personnes handicapées* – FGC – 2008

²⁶ Getuigenis (2010): <http://ententecarolo.be/temoignage66d.html>

- sensibiliseringsprojecten uitwerken voor gezinnen, het publiek en de openbare instanties die betrokken zijn bij de realiteit van het affectieve leven van personen met een handicap, in samenwerking met de verenigingen van personen met een handicap.
-